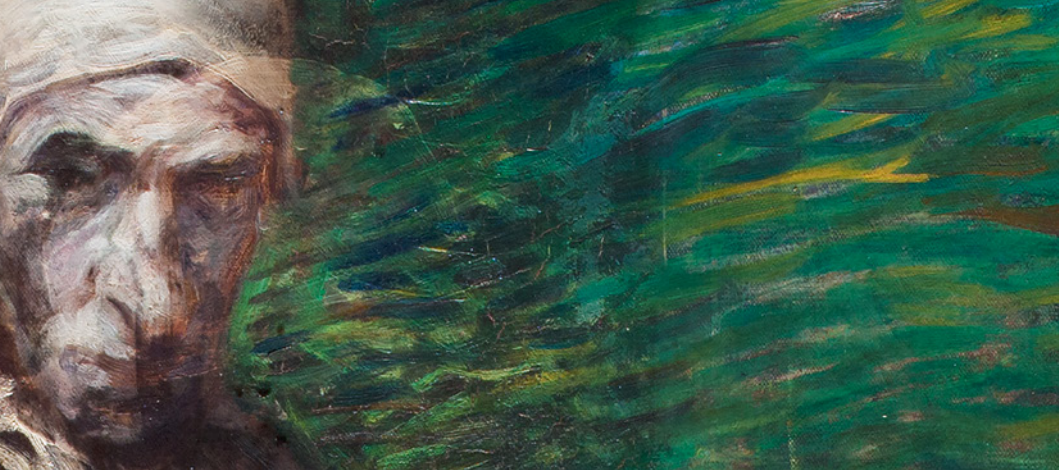

O zlých samotářích
Žalář nejtemnější

**Ivan
Olbracht**

Ivan Olbracht

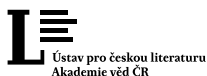
**Ivan
Olbracht**

O zlých samotářích / Žalář nejtemnější

ČESKÁ KNIŽNICE

Vydávají Nadační fond Česká knižnice, Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.,
a vydavatelství Host

www.kniznice.cz

Vychází s finanční podporou Akademie věd ČR a Ministerstva kultury ČR.

Při práci na publikaci byly využity zdroje výzkumné infrastruktury
Česká literární bibliografie (kód ORJ: 90243).

Ediční příprava Anežka Libánská a Michal Topor
Komentář Michal Topor
Vědecká redakce Jiří Holý

Editors © Anežka Libánská, Michal Topor, 2024
Commentary © Michal Topor, 2024

Cover art reprography © Národní galerie v Praze, 2024
© Nadační fond Česká knižnice, 2024
© Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., 2024
© Host — vydavatelství, s. r. o., 2024 (elektronické vydání)

ISBN 978-80-275-2308-5 (PDF)

O ZLÝCH SAMOTÁŘÍCH

Tulácké povídky

Františku Tomáškovi
v úctě a vděčném přátelství

Iv. Olbracht

Jozka, Forko a Pavlína

1.

Byla to velká, trojkřídlá budova; starý panský zámek, postavený uprostřed zahrad s věkovitými břízami, habry a jilmy, jejichž kořeny draly se pod jeho základy, naplňující jej vlhkostí. Stál u řeky na kraji městečka a s ulicí spojovala jej pěšina mezi zahradami. Patřil knížatům Waldburkům; knížata v něm však nebydlila, nikdy sem ani nepřišla. Zámek byl pronajat státu. Bylo tam hejtmanství, soud, berní úřady, listovna, archivy, věznice; do zámecké kaple uložili nepotřebný brak, a její dekorum bylo zachováno toliko tím, že v ní uschovávali veteráni spolkový prapor; v panských pokojích bydlil pan hejtman s rodinou, v bývalých čelednících úřední sluhové a do sklepů, jež kdysi skrývaly zásoby vzácných vín, skládali pivovarští led.

Starý zámek byl věrným obrazem zchudlého rodu svých majitelů. Byl začernalý prachem a deštěm, s hromosvody zřícenými, s brídlicí polámanou a otlučenou. Omítka opadávala v celých plochách, zanechávajíc na zdích holá místa nejbizarnějších tvarů, a prohnílé okenní rámy hroutily se silnějším zavanutím větru. Bylo zde vlhko a studeno. Pan okresní hejtman nestačil podávati prosby, žádosti a stížnosti, soudní a berní úředníci, nemocní podagrou a úřadující s plědy a nánožníky na nohou, stáli se k stranám mrzutými a děti sluhů z přízemí umíraly úbytěmi a anglickou nemocí.

Ale všechna tato bída a nouze neubrala sebevědomí starému zámku. Kletby a nářky úředníků přijímal s povděkem, šťasten, že ani v této nové epoše nemusí se jich zříci, s pocitem vděčnosti, že se smí vžívat do dob své železné moci a představovati si sta pěstí proti sobě zdvižených, úpění vzpurných selských hlav v žalářích a svistot panského karabáče.

Staré doby zašly a nutno se smířiti s přítomností. Moc přejal stát; pana vrchního vystřídal okresní hejtman, justiciára císařský soudce, místo selských rebelantů pykali nyní ve zdech zámku jen tuláci a drobní zloději, v podstatě se však nezměnilo nic. Zámek stál zde stále pevně ve své zchátralé slávě, s majestátní hlavou vysoko zdviženou, dívaje se pyšně přes koruny jilmů a javorů do širého okolí, jež patřilo jemu; teď jako dříve. Deštěm ošlehaný waldburský znak tkvěl pevně nad dubovými vraty. Zámek byl pánem; jeho vlastníky byla proslulá knížata a jeho nájemcem všemocný stát.

Ale knížepán, donucen přednedávnem finančními obtížemi, prodal část svého panství městské obci. A tak se stalo, že i starý zámek dočkal se potupy, že dostal se v majetek města, že přešel z rukou slavného šlechtického rodu do rukou kupců, řezníků a hostinských. Opravili střechu, зробili nové okenní rámy, zřídili byt hejtmanův a úřadovny, budovu nově omítli. Waldburský znak sňali a bývalé panské sídlo natřeli ohavnou, *zelenou a masově červenou* barvou.

Co nedokázala staletí, co vichry, lijáky a bouře, to způsobila nová, nedůstojná vlastnice za několik dní. Starý, znesvěcený knížecí sluhů zachvěl se studem nad nevděkem svých pánů a zahanben touto potupou... Zámek, který kdysi tak železně vládl těmto měšťákům, který po staletí stál zde proti nim s hrdým čelem jako věčné: dummodo timeant!... A musel žít! Jeho pyšná střecha poklesla hanbou a on křičel ošklivými barvami do širého okolí, křičel a štkal bolestí, studem a hněvem. Rozedraný hidalgo, jež oblékli v lokajský frak a přinutiti státi se vrátným u bohatého kupce.

* * *

Kdysi na konci srpna, za neobyčejně parného dne, otevřela se několik minut po poledni malá dvířka, vyříznutá pro pohodlí do těžkých čelních vrat, a v nich objevila se postava, prozrazující na první pohled tuláka, žebráka, pobudu a příležitostného zloděje, onen druh lidí, které charakterizuje zákon „proti lenochům a tulákům“. Mladý hoch, asi dvacetiletý, hezkého obličeje, s vyrazujícím chmýřím pod nosem a na tvářích, kučeravého vlasu, jehož čern přecházela v modře kovový lesk. Byl bos a dohněda opálen. Byl obléknut v oděv neurčité barvy a střihu, kde záplata kryla záplaty nazdařbůň zrobené z hadrů na ulici sebraných či z ženských spodniček ukradených z bidla na návsí nebo v síni měšťanského domu. Knoflíky nahrazeny motouzem z cukrových homolí, zdrhujícím kabát na způsob maďarské čamary, a bylo velmi těžko uhodnouti, skrývá-li se pod kabátem košile; nahý krk toho alespoň neprozrazoval. Tulák měl vyrudlé kalhoty, jichž třásně narážely při chůzi do nohou, a klobouk, kdysi myslivecký, jehož výhoda spočívala v tom, že bez ublížení fazóně dal se strčiti do kapsy, nebo i naruby obrátiti.

Tulák ten byl Jozka Stárků.

Obyvatelé městečka pamatují se posud na žebračku Stárčici, ošklivou stařenu, špinavou a věčně opilou, válející se celý den po nej-různějších blátech a hnojištích.

To byla tuláková matka.

Za mladých let bývala provazolezkyní venkovského cirkusu a v jejích žilách kolovala nejrůznější směsice krví jihu i severu, Evropy i Asie. Zalíbila se knížeti Waldburgovi, otci nynějšího majorátního pána, a následovala ochotně svého ctitele do zámku. Leč ženské vnady a panská přízeň jsou statky nestálé. Stalo se, že ji, odkvetlou, když byla z knížecí metresy postupně poklesla na panskou, pomáhačku v kuchyni a šafářovu děvečku, provdal starý pán za jednoho ze svých hajných. Snad učinil tak v okamžitém návalu dobročinnosti, snad jen proto, aby se již konečně zbavil této líné a nepotřebné osoby. Nový muž, který se značně zklamal v nadějích na odměnu za převzetí šlechticem odložených vnad, byl manželem velmi neněžným, a nemoha pochopiti, že od ženy, pro niž před časem se bili kavalíři,

nelze požadovati práce, nakládal s ní velice špatně. Umění vyrvaná artistka vžila se však velmi brzo i do tohoto nového postavení a byla by v ničím nerušeném klidu a zahálce prožila v hájovně zbytek věku, kdyby ji neočekávané okolnosti nebyly uvrhly opět do jiného prostředí a osudu. Po dvouletém manželství narodil se jí syn a téhož roku postřelil její muž v hádce nadlesního a dostal se do Kartouz. Tam po několika měsících zemřel. Tehdy zestárlá umělkyně a knížecí milenka, nepokusivši se ani získati znova panské milosti a vyhnána z hájovny, s potomkem romantického rodu na zádech vydala se na pouť vesnicemi a městy, žebrajíc a oddávajíc se kořalce. Tento požitek nebyl jí nikdy neznám, ale jeho kvalita poklesla zároveň s kvalitou své paní od těžkých španělských vín a francouzských likérů k nejsprostším druhům anýzky a polačky. Našla konečně stálý útulek v městečku v pustém chlévě, kam skládali staré hadry a nepotřebné harampádí. Někdo dal jí tam dvě otepi slámy a těch neproměnila již za oněch šestnáct či osmnáct let, jež ještě žila, trávíc dni v zápachu, hnílobě a lenosti, nejsouc ani s to, aby si uvědomila, že spočívala kdysi v hedvábí a krajkách. Vždy v poledne obcházel s rezavým plecháčem měšťanské domy, sbírala pozůstatky a splasky posledních večeří a obědů a odpoledne povalovala se opilá po ulicích, nemajíc síly dovléci se do svého brlohu. Že má syna, o tom ani nevěděla, a velmi se podívovala, když se někdy za mrazivých zimních jiter náhle z kupy hadrů vedle ní vybatolila rozčuchaná černá hlava, smějící se na ni černýma očima a velikými ústy.

Mladý otrhánek vystihl totiž velmi záhy, že jest pro něho výhodnější, bude-li se starati o sebe sám, než přenechá-li to matce. Od matky se naučil, jak se získává strava, a dovítípl se, jak možno nějaký krejcar vydělati, vyžebraťi nebo opatřiti si i jiným způsobem. Poznal, že jest mnohem příjemnější potulovati se po lesích, sbíráti houby, vybíráti ptákům hnízda, váleti se v trávě nebo pod splavem loviti ryby než seděti ve škole a učit se i a u. V létě rostou houby, maliny a ptačí třešně u cest, na podzim jablka a slívy v sadech a na polích brambory; v nezamčených selských stájích stávají krávy a kozy, jež možno podojiti do klobouku. Ryby a raci se dobře zpeněží,

a podaří-li se chytiti do oka koroptev nebo králíka, možno si udělati dobrý den. Mimoto jsou polní meze a lavičky zahradních altánů stejně měkké jako lože v chlévě a nezapáchá to zde tolik hnilobou a trouchnivějícími hadry.

To byla jeho rodina a jeho mládí. Mládí bez domova a rodičů, beze styků s lidmi, jež naučilo jej tak příliš záhy míti na zřeteli toliko sebe a naučilo jej milovati hluboké příkopy luk a šeré stíny pasek, kde byl sám a kde byl klid a bezpečí; jež vštípilo mu nedůvěru k člověku, jenž byl jeho nepřítelem, kterého se bál, nikdy nevěda, co má od něho očekávati.

* * *

Stál ve dvířkách zámeckých vrat. Díval se bezmyšlenkovitě před sebe, tra nohu o nohu, jako by přemýšlel, stojí-li za to, aby vůbec vyšel, či má-li se vrátiti.

Pomalů vykročil. Učinil několik líných kroků alejí a zastavil se. Pak se obrátil. Pozvedl hlavu a s rukama v kapsách jal se zevlovati na zámek.

Jak nenáviděl této budovy křiklavých barev! Nenáviděl jí a zeleň jejích stěn a masová růžovost okenních říms budily v něm pocit strachu a úzkosti, vzpomínka na ně dovedla mu náhle sevřítí hrudník a učiniti vydechnutí těžkým. A tomuto ošklivému pocitu se neubráníl, ani když byl daleko odtud, vysoko v horách či v kraji, a když objevil se mu náhle při chůzi mezi řadami třešní a jeřábů na silnici ve vzpomínce trojhran zámku nebo jeho křiklavé složení barev ve snu, když spočíval na kupce sena za vsí nebo na jehličí selského háje. Stal se mu symbolem všeho zla, na nějž i stín myšlenky byl nepřijemným. Zde byly soudy s podivně ustrojenými pány, s kalamáři a haldami bílého papíru, jehož bělost již sama o sobě působí tísnivým dojmem. Tady byly aresty, zde bydlil dozorce vězňů, neobyčejně dlouhý a se silným knírem pod nosem, jemuž musil dvakráte za den s těžkými konvemi pro vodu a který mu nadával, shýbl-li se na cestě pro nedopalek doutníku.

Teď měřil zámek od konce ke konci; od zlatitého hrotu hromosvodu až po podezdívku. Těkal po oknech, římsách, po zdích, po černých dvojhlavých orlech s vyplazenými jazyky a sevřenými spáry. Zdálo se mu, že snad byli vynalezeni jen pro tento zámek; neboť kdekoli jinde nebyla by jejich špičatá křídla, zobany a ohnuté drápy tím, čím právě zde. I jejich barva, černá a zlatá na zeleném podkladě stěn, zvyšovala jejich hrůzu.

Jozka spočinul pohledem v otevřeném okně a jeho zrak setkal se se zrakem pana okresního hejtmána. Pan hejtman stál tam bez kabátu a zcela po domácku; měl v ústech papirosku a díval se do zahrady; čekal patrně, až jej zavolá paní k obědu. Jozka očekával, že si pan hejtman odplivne, a proto podíval se honem na opačnou stranu. Ale otec okresu nevěnoval mu ani té pozornosti. Obrátil malou hlavu, bafnul ještě jednou z cigarety a elegantním pohybem ji odhodil dolů mezi listí křovin. Pak se volně otočil a zmizel v pokojích.

I tulák se obrátil.

Prošel volným krokem stromořadím.

Na konci aleje, při jejím ústí do ulice, stály po obou stranách pěšiny dvě mohutné lípy. Pod jednou z nich byla zelená lavička. Na ni se usadil Jozka.

Bylo slunné odpoledne posledních srpnových dnů, horké a unavující. Stromy zámeckých zahrad vrhaly na bíle ozářenou ulici krátké, ostré stíny. Lípa sypala k jeho nohám zežloutlé kvítky a kaštanové listí bylo pokryto drobnou vrstvou žhavého prachu. Ulice byla pustá a prázdná jako vymřelého města v pohádce.

Seděl shrben na lavičce; klobouk v týle, ruce zabořeny hluboko v kapsách a hlavu skloněnou k zemi. Skrčeným palcem bosé nohy kreslil do vyhrátého písku a vrstvy zvadlých lipových kvítků osmičky a jakési podivné tvary a čáry. Zdálo se, že tomuto zaměstnání věnuje veškeru pozornost. Ale tulák přemýšlel. Přemýšlel a jeho duši zaměstnával těžký problém, věčná otázka jeho života, otázka vždy stejně akutní a nikdy nerozřešená. „Co teď?“ — zněla. „Ano: kam teď? To jest věc, již nutno rozvážiti... Ono: „co teď?“ netýkalo se ovšem života, neboť přemýšlet o cíli života, na to byla nyní nejméně příhodná

chvíle; ono: „kam teď?“ netýkalo se ani zítřka, neboť starati se o zítřek, k tomu jest nejpříležitější doba právě až zítra... ale: kam teď? odsud — z této lavičky ve stínu lípy, kde se tak pěkně sedí, ale kde věčně zůstatí nelze, obzvláště když i žaludek se hlásí ke svým právům?... „Co teď?“

Trvalo velmi dlouho a v jeho mozku vystřídaly se nejpestřejší obrazy nejrůznějších míst městečka i ciziny a písek u jeho nohou byl rozbrázděn spleť čar a muřích noh.

Rozhodl se. Z útrob kapsy vytáhl dva dvacetihaléře, položil je na dlaň, obrátil a přejel nehtem po vroubkovaném okraji. Zkusil jejich pravost ještě mezi zuby, prohlédl si oba ještě jedenkrát a zastrčil. Pak narovnal palec u nohy, vyňal ruce z kapes, vztyčil trup — vše hezky popořádku, pomalu a s důkladným klidem, klobouk postrčil do čela, zamžikal několikrát proti slunci očima — a vstal.

Dal se šikmo přes ozářenou ulici.

Zašel do nedalekého řeznického krámu a koupil si veliké, krví a kroupami nabité jelito.

Před prahem krámu zakousl se do něho zdravým, křídově bílým chrupem, trhaje veliké kusy a lačně polykaje. Jedl jda.

Měl původně v úmyslu strávit oběd až pod lipou, ale když docházel k lavičce, okusoval právě ze špejle poslední zbytky tvrdé kůže. Tak před samým cílem pouti se obrátil a dal se napříč ulice ke kořalně.

Před skleněnými dveřmi odhodil důkladně olízané dřívko, sáhl do kapsy, přesvědčuje se, že mu zbývají ještě peníze, vzal za kliku a vstoupil.

2.

Kořalna, do níž Jozka vešel, byla klenutá, čistě vybílená místnost, přepažená ve dvě zelenými laťkami. Na této straně byla jediným nábytkem hnědá lavice, kde sedávali denní hosté. Ti si chodili pro nápoje k okénku, vyříznutému v pažení. Na druhé straně byla trafika a prodej lihovin ve velkém. Byla tam proražena do stěny vrátka ke sklepu, kde stály sudy. Obě místnosti měly i zvláštní vchody. Trafika domem ze síně, výčep skleněnými dveřmi z ulice.

Dnes seděla tam sama dcera majitelova, hezká sedmnáctiletá blondýnka; vyšívala barevným hedvábím pestrou růži s jakýmsi příliš strakatým motýlem. Obvyklá prodavačka měla dovolenou, majitel, pan Novotný, městský radní a předseda několika spolků, se o drobný prodej nezajímal, a tak slečna vždy jeden nebo dva dni v roce přejímala úkol krámské. Mohlo se to státi beze vší mravní úhony, neboť výčep stál na výši doby a pokroku. Nenalilo se zde více, než jak se ze zkušenosti znalo, že ten který milovník alkoholu snese, hádek, nebo snad dokonce praček zde nebylo naprosto trpěno, vše šlo v tichosti a pořádku. Místnost byla čistá, dobře větraná a odpovídala všem představám o venkovských kořalnách.

Když mladý tulák vstoupil, seděl na lavici toliko jediný host. Kouřil z krátké dýmky; vedle něho stála dopitá sklenice kořalky. Byl již starší, s černým prošedivělým plnovousem, chytráckého výrazu, s těkavýma modrýma očkama pod hustým obočím a ještě mnohem roztrhanější nežli Jozka Stárků. Říkali mu Forko Firky. Nikdo nevěděl proč, ale nikdo také (mimo soudy ovšem) neznal jeho pravého jména.

Oba pozdravili se mlčky pohledem.

Mladý se přišoural k okénku.

„Čtvrták bílý mně daj!“ řekl.

„Už tě pustili?“ zeptal se Forko Firky.

„Toť. Věčně tam nebudu.“

„Koliks toho měl?“

„Ale dvacet.“

„To nic... jen do pracouny aby tě, hochu, nedali! Tam je, pánečku, zle.“

Slečna postavila kořalku na okénko a natáhla ručku pro peníze.

„To jste byl zavřen?“ ptala se.

„Byl,“ řekl neochotně, přiloživ nádobku k ústům.

Forko zdvihl se z lavice.

„Dej mi zaudat!“ řekl.

„Na!“

Starý uchopil plecháček a rázem jej vyprázdnil. Postavil jej na místo, olízl si pysky a knír, pak je ještě jednou otřel rukávem, a vsunuv znovu dýmku do úst, šel si sednout.

„A proč jste byl zavřen?“ ptala se se zájmem slečinka.

„A, ani nevím,“ odpověděl mrzutě.

„Byl jste zavřen a nevíte proč?“ řekla přísně.

Pan Novotný zakazoval sice prodavačce pouštět se s hosty „z druhé strany“ do rozhovorů, ale dnes byla tu sama dcera domu a ta činila tak potají velice ráda, vyptávajíc se a dávajíc se s lidmi druhu Forko Firkova do řeči na obohacení sociálních vědomostí a životních zkušeností.

„No, nevím,“ odpověděl volně. „Bylo to leccos. To voni to tam člověku přečtou, ale sprostěj člověk tomu tak nerozumí.“

„Že se nestydíte!“ dala výraz mravnímu rozhořčení. „Tak mladý a silný. To jistě kradete!“

Zde vmísil se do rozhovoru i Forko Firky.

„Ale bóže, slečinko, na vojně a v kreminále se člověk šecko naučí,“ podotkl nevinným hlasem.

Jeho řeč byla velice podivná. Zpíval slova více než mluvil, jaksi sladce a líbezně, nehýbaje jediným svaem v obličej. Bylo to ponížené a drzé zároveň a nebylo lze nikdy poznati, míní-li to vážně, či dělá-li si blázny. Kdyby kdo pozoroval jeho malá, potměšilá očka, řekl by tak, díval-li se na klidný a vážný obličej, onak. Všecek způsob jeho mluvy vyjadřoval tak jasně povahu drzého žebráka a prohnaneho dareby.

„No, vy jste taky hezký pták, Forko,“ řekla slečinka.

„To sem, poníženě prosím,“ odpověděl sladce.

„Pročpak něco neděláte — co?“

„A leccos dělám, jemnostslečinko.“

„To vím, ale nic dobrého. Proč nepracujete?“ ukončila přísně touto nezodpověditelnou otázkou a zároveň argumentem, že jest Forko Firky přece jenom ničema. Uložila peníze do pokladny a zasedla k vyšívání.

Mladý usedl zatím na lavici, rád, že se zábava přesunula na druhu. Dal ruce do kapes a díval se netečně skleněnými dveřmi na zaprášenou ulici, oblitou prudkým jasem letního odpůldne. Ulice byla liduprázdná a Jozka soustředil pozornost na pestrého kohouta, jenž procházel se uprostřed bachratých slepic, potřásal červeným lalochem

a pyšně zvedal štíhlé nohy v prachu. I dva rezaví pejsci neurčité rasy se tu sešli, poskakovali kolem sebe a důvěrně se očuchávali. Tady v kořalně bylo příjemno a chládek.

„No, pročpak nepracujete?“ řekla slečna ještě jednou, jako by se bála, že zábava uvázne.

„Ale bůže,“ zazpíval nevinně Forko Firky. „Pročpak nepracujete?... Tady si hezky seděj za pultem, prodávaj kořalku a cikára, berou peníze, štrikujou si pěkně... pak přídou ňáký pání, pošpásujou si s nima, pantatínek šecker zaplatí... a pak prej pročpak, Forko Firky, neděláte...!?“

„Že se nestydíte?!“ řekla jen naivně.

„A zač bych se měl stydět? — Myslej, že bych neďál? Jen to zkusej a daj mi ňákou práci! a copak můžu?... To sem ňákej čas v práci, dělám, živím se panský, na knížku si kapitály ukládám — jako na starý kolena, víme... a tu hned přijde četník... Prej... Forko Firky... támle tudle se ztratily Pauloj Housovu ňáký kachny na Jizeře!!... a juž to maj!... To hned člověka vezmou k vejslechu, zkoumaj, vykládaj, všechno prohlížej, až si něco vymyslej... Tadyhle máte ňákej chloupek na kalhotech!... nó, jo jo... chloupek... A hned to daj pod skla, ňáci dochtori se sjedou, peněz to stojí, nihdo neví kolik... a tu to vyšpekulírujou...; zrouna prej takovýdle chlupy měly ty Housovic kačky... Slečinko předrahá, to jim je jako v blázinci, věřej mně!... Prej; Forko Firky, neděláš, tak di do basy!... Je v tom rozum, řeknou mně?! Japak mám dělat, dyž sem porád zauřenej? No, viděj, to těm pánům vod soudu nenapadne... A to mě věřej, to není žádná spravedlnost na světě, a dyž si to tak člověk jaksepatří převáží, nejradš by se na místě voběsil...“

„Jemine!“ vykřikla slečinka, „jen proboha vás prosím, Forko, nám tohle neštěstí neudělejte!“

„Šak ne, slečinko — šak ne! Ale že správnost není, to není. Porád se říká: kštát, kštát!... Kštát prej všechno jaksesluší zařídí... Kštát... ó, to prej je náš kštát!... Jó... Bude něhdo poudať! Takle k pánům, to von je uznalej, ale k chudýmu člověkoj?... copak něhdo ví, co já sem všechno přestál?... To, páne, v Bosně!... Kule nám litaly vokolo

hlavy, jako dyš práší... a utíkali sme, jako dyby nám zadky podpálili, a kuličky hezky: fuít, fuít!... ó, páne, to jsme byli dobrý!... a to bylo: děti a děti a práfe kindr a samý děti a jenerálové nám samou láskou div z huby nežrali a před každou patálijej hezky čtvrták rumu, abysme jako dostali kuráž, muzikama nám dávali vyhrávat... a to prej kštát a líbe fátrdlant... To sme byli pašáci a fajne kédl a hezky si nás mladili... a tejd?... Dyž to těm pánům vod soudu poudám, tak mně hrozej, že mně daj temnou... To je hezká spráunost vod kštátu!... Slečinko, blázinec!“

Forko Firky se odmlčel. Byl právě zaměstnán dýmkou, která mu vyhasla.

„A jak to bylo s tou ženou?“ navazovala slečna po chvíli znovu zábavu. Řekla to však tónem velice lhostejným a povýšeným, nepozvedajíc hlavy od ručních prací, jako by jí ani zbla na tom nezáleželo, jak to vlastně bylo.

„S jakou ženou?“ zabručel lhostejně tulák, zapaluje dýmku a velmi chytře vystihnuv slečninčinu zvědavost.

„Nu, koupil jste přeci ženu!“

„To koupil, prosím. Pod Boskovcem, vod Francka Nesvarbovic, za litr rumu. Tenkrát byly peníze.“

Slečna se smála. Chtěla se zeptati na bližší podrobnosti tuláckého manželství, když tu přišel do trafiky pan magistr. Usmál se a slečinka se rozesmála na celé kolo. Tenkrátě již ne Forkovým nápadům, ale tak trochu z rozpaků, že se dala přistihnouti při zábavě s pobudou, a pak i její hezké zoubky hrály úlohu.

„Rukulíbám — aj, milostivá sama v obchodě?“

„Vítám vás, pane magistře. Slečna má dnes dovolenou. Co račte poroučet?“

„O dvě viržina prosím. Bavíte se s panem Forko Firky?“ usmíval se.

Slečna se znova rozpačitě rozesmála. Odešla do dřevěné skříně pro doutníky.

Starý tulák přišoural se k pažení a přitiskl nos na zelenou mříž.

„Á... poníženě rukulíbám, jemnostpane,“ zdravil přichozího velice familiárním tónem.

„Má úcta, pane Forko!“ zažertoval si pan magistr.

Ale slečna, která nyní před zákazníkem lepší vrstvy chtěla zachovati dekorum obchodu, se rozzlobila; začervenala se dokonce trochu přitom.

„Neobtěžujte!“ řekla přísně a dupla nožkou.

„Ó, jémine!“ zazpíval syčák, „slečinko, jemnostpán manistr, to je tuze hodnej pán, toho si vážím. Vondyno mi dal v líkárně čistě zadarmo mast na uši... to vědí, člověk leccos v světě zblízne... že jo, pane manistr?!“

„Již jsem řekla,“ zlobila se doopravdy. „Jděte již! Vypil jste, tak na co čekáte? Ten druhý také může jít!“

„Ale, slečinko?!“ zamžoural na ni syčák.

„Nic, nic, nic! Jděte, jděte, jděte! Nebo na vás zavolám Antona.“

„Bože, alespoň, jemnostslečinko, dovolej, ať dá pan manistr boží almužničku chudýmu člověkoj“ — škemral neodbytně, „já jim budu pak zase, až vodejde, vypravovat ještě něco z vojanskýho života.“

Tohle bylo již příliš. Slečinka zrudla v tváři jako vlčí mák, uhodila o zemi klubkem pestrého hedvábí a běžela ke dveřím, aby zavolala domovníka. Ale pan magistr se s úsměvem postavil přede dveře.

„Ale, slečno... že by vám stál syčák za to, abyste se rozčilovala...?!“

„Ne, ne, ne!“ křičela. „Pusťte, pane magistr!“

A Forko Firky stál na druhé straně, nos přimáčkнутý na zelených laťkách a nehnul svaem v obličeji. Jen očička mu blikala.

„Viděj, jemnostpane!“ přisvědčil dobrácky a pak přešel hlasem do moll: „Jemnostpanéé... sou vod tej lásky...“

Pan magistr, aby rozuzlil nemilou situaci, sáhl do kapsy a podal tulákovi skrze mříži dva dvouhaléře. Forko měl již v ústech první slabiky od „pánaboha“, ale dobrodinec zlostně máchl rukou.

„Jděte, jděte již! Neobtěžujte!“

„...bů zaplať natisíckrát, jemnostpane, a rač jim dáti zdraví, štěstí a boží požehnání,“ doříkal jako navzdory, neboť svých povinností nezanedbával Forko Firky nikdy, ať to bylo komu vhod, nebo nikoli.

Pak se obrátil a usedl opět na lavici, upravuje znova dýmku, vážný a klidný jako vždy.

Slečna byla velmi rozčilená, červená a chtěla se znova dáti do křiku, ale pan magistr ji uchlácholil smířlivým úsměvem. A i více. Jal se prohlížeti růži s motýlem a potřásal hlavou, projevuje tak nadšení nad dokonalostí uměleckého výrobku. Tím byla sličná prodavačka nadobro usmířena.

Pak rozpředel se rozhovor. Pan magistr zapálil si viržinko, opřel se o stůl půl sedě na něm, půl stoje, nohu graciózně pozvednutou v pravém úhlu, a slečna sedla si vedle něho na židli, dívajíc se vzhůru na jeho krásný černý knír, úsměv a bílé zuby, skrze něž linuly se modravé obláčky tabákového kouře. Bavili se o tom, jak strávili předešlou neděli; pak trochu o počasí a ještě o leccěms jiném.

Forko naklonil se tiše k druhovi.

„Koukals, jak vyzvídala? A teď se tu rozcapuje. To mně věř, dyby byl nepřišel ten z líkárny, tak sem jí ještě musel vypravovat, jak sem s bábou líhal — ó má drahá, takovejch holek sme juž prohlídli!“ řekl, pokukuje opovržlivě po páрку naproti.

Forko byl mazaný darebák. Zvláštní bylo i to, že když mluvil se sobě rovnými, ani nezpíval, ani nemluvil sladce a líbezně.

Mladého ostatně nezajímala tato filozofie.

„Ale je jaksepatří!“ podotkl jenom.

„No, je!“ ale vtom si vzpomněl na něco jiného. „Ty, Josko!“ řekl tiše.

„Co?“

„Něco bych ti řekl, Josko!“

„Tak řekni!“

„A nekřič. — Povím ti to ráno. Příklad k mostu!“

„A dej pokoj!“

„No, uhlídáš, jen před!“

3.

Městečko leží na pravém břehu řeky a od sousední vesnice odděluje je nedávno vystavěný železný most, široký a pohodlný, s jízdní dráhou a chodníky pro pěší, spočívající na třech objemných kamenných pilířích.

Když opustil mladý tulák kořalnu, prošel volně městečkem a zastavil se v několika domech. Ale všude ho odbyli, jen u Markusů v krámě dostal od milostpána dva krejcare.

Měl v úmyslu podívat se na nádraží, přijedou-li cestující a nenahodilo-li by se odnésti nějaká zavazadla. Ale bylo ještě mnoho času do vlaku. Zastavil se na mostě. Přehnul se přes železné zábradlí, podepřel se o ně lokty a díval se dolů.

Řeka jest zde široká a rozděluje se na dvě ramena, obtékající neveliký ostrov. Bylo pozdní odpoledne, vláhé slunce hrálo a v zrcadle hladiny zračil se neklidný obraz mostu a kamenných pilířů a Jozkův obličej, rozestupující se a zvlněný tokem. Pod ním plynula tiše řeka. Měla barvu zakalené ocele a tekla vážně, sunula se mezi mohutnými pilíři, houpala se, kolébala, šplounajíc do kamení a lísajíc se bílými vlnkami o břehy zeleného ostrova. Ztrácela se v dálce zbarvena do růžova, ukončena továrním splavem. Sta barev poskakovalo po jejích vlnách, černě větví stromů a žluť vrbových listů, břehy a šťavnatá zeleň trávy, plulo po ní sta stříbrných skvrn vytvořených sluncem a hlava tuláková, doširoka se rozestupující a znovu smršťující, a šišatý jeho klobouk.

Vytahoval drobtý z kapes a házel rybám. Nakupilo se tu hejno drobných rybek, celý tmavý chomáč, střevlata a bělice s úzkými černými hřbety, i kleně nebo karas se časem vynořili z tůně, míhali se u hladiny, chápali kruhovitými hubami kořist a zase zmizeli. Vyházel všechny zbytky a obrátil i kapsy naruby. Pak jal se do vody plivati.

Bavil se, sleduje, jak rychle padá bílá slina od úst. Dole, v tmavém zrcadle hloubky stál opřen o zábradlí mostu týž tulák jako on a ten plival nahoru a jeho slina letěla stejně rychle odzdola; na hladině vody se obě setkaly, plesklo to, rybky se sběhly a kruhy se utvořily; kruhy větší a větší a největší, jež se rozbíjely o trávnický břehů.

Po mostě jezdily povozy a kráčeli lidé z továren, vrážejíce do Jozky na úzkém chodníku; ale ledva si toho povšiml.

Cosí jiného jej vyrušilo. Táhlé, pronikavé zahvízdnutí.

Na stráni za loukou uháněl ze stanice vlak, vyhazuje z černého komína chomáče bílého kouře, jež rozvíjely se po polích a zůstávaly

vězeti v korunách stromů. Připomněl si, že měl v úmyslu jít za výdělkem a malý stínek mu přejel na okamžik po čele. Opřel se zády o zábradlí mostu a díval se za odjíždějícím vlakem. Čekal, půjdou-li lidé z nádraží.

Šli. Nebylo jich však mnoho. Šli za sebou po cestičce a přicházeli blíže. Pan sekretář Mazanec, truhlář Vrba a pak ještě několik lidí z města, kterých neznal. Dvě babky s modrými uzly na zádech a vesnický člověk s malou holčicí v červených šatech a slaměném klobouku s bleděmodrou stuhou. Všichni jaksi nepřirozeně pospíchali a Jozka si všiml, že děvčeti k bosým nohám klobouk nesluší. I jeden cestující šel, s kabelkou, ale jen malou, ruční, které by si byl stejně nedal odnésti. Díval se za nimi, jak zacházejí mezi domy městečka, a pocítil v duši blahé uspokojení, že se zbytečně netrmácel oněch šest či sedm set kroků.

Most zase zpustl. Jen ještě dělník v modré blůze a s červenýma rukama od barvy přešel. Patrně se omeškal v továrně a pospíchá, aby se dostal k rodině. I za ním se tulák díval, až zmizel.

Postál ještě chvíli, pak se znova opřel o zábradlí a zadíval se do vody.

„Co teď?“

Co nevidět přikvačí večer. Nutno pomýšleti na nocleh. V arestě člověk zhýčká... Zpět do města?... Ne... Není se tam ani kde vyspat... Do města se nevrátí. Jest tam ošklivo a protivno. Měšťáci jsou pánovití a utrhační. Jest tam zámek s křiklavými barvami a páni od úřadu a četníci. Četníci! Eh, nejsou o nic horší než všichni ostatní. Soudy a postrky a četníci a urputní měšťáci. Juž to tak musí být na světě! Jak je nenáviděl všechny! Prošel celým městem; ejhle: dva krejcare. Moci tak všechno podpálit! Hu! To by byl shon! Domy by hořely a radnice by hořela a zámek by hořel. Měšťáci by běhali, spínali ruce, křičeli; pan hejtman by s cigaretkou v ústech vyskočil z okna a pan soudce by v taláru utíkal a čepice by mu spadla. Tu máte!... Co jim dělá?... Žebra... Nikoho nenutí; kdo chce, dá, kdo nechce, nedá. A to hned četníci a páni a knihy a listiny, řeči a uniformy... jen ať hoří! Pan soudce: „Jste obžalován“... kouká, skřípec si rovná. Dlouhý

žalářník Mudla. Nu, není tam zle... ale proč?... Krade. Hm... krade. Mají to tam všechno v knihách a zákonech. Jinčí kradou! Nějaké mléko z mlíčnice, staré nohavice z bidla... Komu to ublíží? A kdyby! Jemu také nikdo nic dobrého neudělá. Jen ať hoří! Pan hejtman skáče z okna a u Markusů v krámě vynášejí.

Dívá se na vodu, jak plyne. A náhle se mu zdá, že se most pohybuje. Dozadu, jak voda proudí... Ano, ano, skutečně! Pluje. Ale není to most, ale veliká loď. Plave do Ameriky. Tady již nebude, nikdy se nevrátí do městečka. Dá se k indiánům. Bude s nimi bojovati a stane se jejich náčelníkem.

„Á, Jozka! Pustili tě z kriminálu, kluku, co?“

Zarazil se a probral.

Byl to Petr Vodseďálek. Chodili spolu do školy. Teď se učil řezníkem. Seděl na zeleném vozíku taženém psem; pobádal tahouna úderý opratí a smál se na Jozku. Pes běžel plným tryskem, supal a kolečka řeznického vozíku hrčela po štěrk. Přeletěli bleskem most. Tak rychle, že nemohl Jozka ani odpovědět.

...No tak!... Vida ho! Petr Vodseďálek! Chodili spolu do školy, s darebákem, pod splavem kleňata chytali a v pivovarské zahradě česali hrušky. Pan starý je tam jednou honil, ale utekli mu přes plot. Vida ho! Nadává. Taký bys, kluku, utíkal, kdyby hořelo!

* * *

Hned za mostem na křižovatce silnic jest vystavěno několik nových domů, jakési vytvářející se předměstí městečka. Jsou tam hokynářské a řeznické krámky a byty pro tovární úřednictvo. I výstavný hostinec U Města Hamburku tam stojí.

Jozka se rozhodl. Zastaví se v Hamburku, dají-li mu sebrati „špačky“, a obejde několik těch stavení u mostu. Pak se dá silnicí ke dvoru. Stojí tam rozbitá pazderna. Tam přespí. Také U Koníčka se možná stává.

Přešel most a šířku silnice. Rozhlédl se opatrně kolem a vstoupil do síně hostince. Vonělo to zde pivem a jídly. Váhal chvíli. Pak vzal za kliku a volně pootevřel.

Hostinský se šel podívat, kdo to přichází, a spatřiv syčáka, chytil dveře, hodlaje mu je přibouchnouti před nose.

„Nic, nic... Koukej, ať mažeš!“

Ale tulák držel kliku pevně a nepovolil.

„Ale, pane hostinský,“ prosil, „já jenom kdyby byli tak hodnej...“

Šenkýř chystal se zakročiti rázněji, ale tulák našel přimluvce. Byl to mladý tovární úředník Miloslav Kubeš, jediný host v Hamburku. Poznal v syčákovi bývalého spolužáka ze třetí třídy (dále to totiž Jozka nepřivedl) a usmál se.

„Ale nechte ho!“ řekl hostinskému.

Ten povolil, a tulák ocitl se rázem v místnosti, nechápaje posud, odkud ten zázrak a náhlá změna situace.

„To jsi ty, Jozko? — Jak se máš?“

Rozhlížel se chvíli udiveně, ale najednou se široce usmál celým obličejem, ukázav řadu bílých zubů.

„Jeje!... Dobrý vpoledne přeju, Miloušku! Ani sem ho nemohl poznat.“

„Už jsi zas tady? Myslil jsem, že jsi ve světě.“

„Hledal sem práci... To ví, chudej člověk se musí všelijak živiť.“

Hostinský postavil se k oknu, vyhlížeje ven, a při slově „práce“ cosi velmi nemilostivě zabručel do vousů.

„A našel jsi?“

„Ó, jo! Živím se, co se najde. Časy sou zlé“ — zde se poněkud zamlčel a úsměv ustoupil vážnosti celého vzezření... „Poslouchal, Miloušku, dyby tam měla matinka ňáký starý boty?!... Přišel bych si zejtra... Koukal se...!“ Podíval se nejdříve na bosé nohy a potom na bývalého spolužáka.

„To nemám, hochu,“ řekl Kubeš.

„No, to nic nedělá,“ dodal honem, „a copak dělá Slávinka?“

To byla Kubešova starší sestra, s níž patrně proseděl tulák také rok v jedné třídě (pokud tam ovšem chodil), nyní provdaná za soudního adjunkta, téhož, který nedávno odsoudil Jozku k dvaceti dnům. Jmenovala se mimo jiné také Stázinka, a ne Slávinka, ale na tom nesejde.

Mladý úředník se jen usmál důvěrnému tónu.

„Ó, ta byla dycky tuze hezká... A dyby byl, Miloušku, tak hodnej... a dal mi aspoň tři krejčary na kousek chleba...!?“

„Pročpak ne zrovna korunu?“ ozval se hostinský od okna.

„Ale, bože, taky by to ani neucejtil. Takovej bohatej!... že jo?“

Kubeš vytáhl s úsměvem z kapsy dvacetihalěr a podal Jozkovi. Tulák honem po něm sáhl, jako by se bál, aby si to úředník ještě nerozmyslil.

„Tak mu pěkně děkuju, Miloušku. Von je hodnej. Šak sme si spolu hrávali,“ usmíval se.

Bylo mu milé, že s ním kdosi hezky rozpráví. Skutečně, tak přátelsky a přívětivě! A on je pán, má cestičku ve vlasech a stříbrný řetízek. I kvůli hostinskému mu to bylo milé, který se na něho prve tak utrhl.

Chtěl ještě říci Milouškovi, jak je hodný a jaké to bylo hezké, když si u nich v zimě na dvoře stavěli ze sněhu boudy, jak je poléval vodou, aby dobře umrzly, a jak Milouškova matinka ho někdy pozvala do kuchyně a dala mu hrnec kávy a chleba s tvarohem. Ještě chtěl říci, aby pozdravoval Miloušek matinku a Slávinku, a pak ještě, jak si hráli s panáčky divadlo a jak jednou udělal Milouškovi kuši ze šindele, když pokryvači spravovali střechu. Ale mladý Kubeš usoudil, že zábavy s Jozkou jest zrovna přiměřená dávka.

„Tak sbohem, Jozko, sbohem! Buď zdrav!“

Jozkovi se odsud nechtělo. Jako by ještě na něco čekal.

„Miloušku,“ zaškemral, dívaje se po očku na šenkýře, „dyby byl aspoň eště tak hodnej a řek panu hostinskýmu, aby mi dovolil sebrat špačky.“

Úředník se usmál a hostinský cosi zabručel; tyto projevy považoval tulák za dostatečné svolení. Shýbl se k plivátku u dveří a hrabal se tam v popelu a smetí, vybíraje zbytky doutníků. I na plechové podnoži kamen našel krásný nedopalek viržinka. Chtěl se právě poohlédnouti po sirnicích, ale hostinského přešla již trpělivost.

„Tak jdi už, jdi už, jdi!“ rozkřikl se.

Jozka se zarazil a podíval se úkosem na Kubeše, hledaje u něho ochrany. Ten se však tvářil, jako kdyby ničeho nepozoroval. Byl tedy nejvyšší čas.

„Tak mu mnohokrát děkuju — Miloušku. Spánembohem... Mají se tu dobře!“ — Poslední slova řekl již mezi dveřmi, narážejí klobouk na hlavu.

„Sbohem, sbohem!“ — a kdosi ještě uvnitř dodal: „Syčáku!“

Jozka postavil se na práh. Usmíval se spokojeně a potěškával kapsu plnou „špačků“. Rozmýšlel se chvíli. Pak sestoupil ze schůdků a dal se napříč silnicí.

Naproti Hamburku stál přízemní domek s hokynářským krámkem. Tam vešel.

Jozka měl zvláštní způsob vcházení do cizích příbytků. Šel-li „prosit“, otevíral dveře velmi pomalu a nesměle, jen co by skulinou mohl hlavu vstrčiti a přichystán každé chvíle k ústupu. Šel-li kupovat, vcházel rychle, zavíraje za sebou prudce dveře a vykřikuje rázem svoji žádost, až se lidé často ulekli. Nečinil tak ze sebevědomí, že jde-li kupovati, jest on pánem, ale snažil se lidi co nejrychleji uvědomiti, že nepřichází žebrotou, aby snad, dříve než se toho dovědí, na něho nekřikli a nevyháněli.

„Maj chleba?“ vyhrkl zhurta.

Ale v tomto šerém krámku s rozvěšenými košťaty po stěnách, s hrnci sádla a povidel na stole, se špinavou podlahou a vůní po kyselém zelí a starém sýru byli na podobné zákazníky zvyklí.

„No, toť se ví, že máme,“ řekl človíček s rozčuchanými vousisky a v záplatované jégrovce. „A začpak?“

„Za tři.“

Malý mužík se obrátil a krájel chleba. Jozka rozhlížel se po krámku. Měli tu na prodej mužské i ženské prádlo, černidlo, kávu, pohlednice, kravaty, káčí, byly tu pytle s hrachem i rýžovými kartáči a v koutě na motouze viselo v řadě několik seschlých uzenic. Vedle stolu stál sud se zbytkem okurkového láku; jakási špinavá, hustým povlakem plísňě potažená tekutina, v níž na dně plovalo několik napolo shnilých okurek a pak ještě cosi jiného, čeho nebylo lze rozpoznati — snad kus hadru nebo opotřebovaný kartáček na boty. Jozka dostal chuť na okurku.

„Vokurku si taky koupím,“ řekl.

„Myslím, že již nejsou. Ještě jsme nenakládali.“

„A sou tam.“

„Tak si je vyberte všechny!“

Jozka hrábl do tekutiny a skutečně tři vylovil. Položil je na dlaň.

„Tři,“ hlásil.

„Dejte za ně krejcar!“

Zaplatil, okurky a chleba strčil do kapsy a zamyslel se.

„Láku by mi nedali?“

Hokynář se podíval na plesnivou tekutinu.

„Proč ne?... Pro mne?!“

Shýbl se pod stůl a vytáhl starý pekáč. Podal jej Jozkovi.

Tulák odstrčil z povrchu onen předmět, jenž se podobal olezlému kartáčku na boty, nabral láku a přiložil pekáč k ústům, zadržuje jej oběma rukama. Měl přivížené oči a lokal dlouhými doušky. Pak položil prázdnou nádobu na stůl, oddechl trochu a utřel rukávem ústa.

„Tak jim pěkně děkuju... Spánembohem, maj se tu dobře.“

„*Buďte zdrav, příteli!*“ řekl mužík v jégrovce a usmál se.

Jozka vyšel. Okurky vstrčil do kapes, chléb pod kabát na tělo.

Dal se zaprášenou cestou ke dvoru.

* * *

Měl původně v úmyslu obejít pořadem těchto několik stavení u mostu; neučinil tak — nebylo toho třeba. V žaludku bylo po požití lahůdce milo, večeri měl přichystanou, zásobu kuřiva také, a k tomu všemu v kapse plných osm krejcarů. *Co mu scházelo?* Zastaví se ještě U Konička, nahodí-li se něco, a pak půjde spat.

Šel volně. Ulamoval kusy chleba a kousal do okurky, postupně sáhaje do kapsy a do zašadřít. Jedl jda.

Od Města Hamburku k nedaleké skupině dělnických domků táhne se silnice mezi loukou a bramborovým polem. Slunce chýlilo se k západu a nad krajinou ukládaly se po horkém dni stíny. Vzduch se ochladil a prach pod nohama byl usedlý. Bahnitá louka dýchala vlhkým chladem a štihlé olše na ní braly na se temné barvy a jejich

koruny se spojily. Vrabci sletovali se z polí a dvorků stavení do aleje mladých stromků podél cesty.

Jozka rozhlížel se po polích.

Pojednou padl jeho zrak do brambořiště. Příkrčena do brázdy, seděla tam žlutá kočka. Snad číhala, podaří-li se jí lapiti ptáka. Zpozorovala tuláka a dívala se po něm upjatě široce rozevřenýma očima.

I on ji postřehl. Šel dále, jako by jí nepozoroval. Když myslel, že ho již zvíře nevidí, zastavil se a ohlédl. Zastrčil okurku, tiše se shýbl a zvedl kámen z hromady šterku. Šel pomalu zpět, hledě na opačnou stranu, aby kočku zmátl. Ale najednou se zastavil, rozpřáhl prudce ruku, máchl a kámen vymrštil se z pěsti jako střela. Kočka teprve teď vycítla úklad. Chtěla vyskočiti, ale vtom ji kámen srazil zpět. Trefil ji do břicha. Divoce vymňoukla, vymrštila se, dopadla v polokruhu k zemi a náhle jala se divoce pelášiti přes délku pole k nejbližším stavením. Dvěma skoky vyšvihla se na dřevěný plot a zmizela za ohradou.

„E, ty kočko rezatá!“ řekl si spokojeně a dal se do polohlasitého smíchu.

Chvilí ještě postál.

Dal se v další pomalý pochod.

Šel silnicí, pokoušeje se bosýma nohama zvířiti prach; ale nešlo to dobře, prach byl soumrakem zvlhlý.

Dostal se ke skupině čistých dělnických domků. Zde stála i hospoda U Koníčka, druhý cíl jeho cesty. Dále napravo dvůr a málo za ním stará pazderna, konečná meta celodenního putování.

Obyvatelé stavení vynesli před prahy žluté židle a lavice, rozsadili se po nich, i po stupních a mezičkách, hovoříce a besedující po celodenní práci. Byli to dělníci z blízkých závodů, již právě ze sebe smyli tovární prach, vlákna surové bavlny a zápachy tiskařských barev. Před hospodou stál těžký plachtový vůz s nákladem piva. Koně žrali z pytle přivěšeného na voji, pokyvující hlavami a řinčíce řetězy postrojů. U jejich noh bylo plno rozházeného sena a malý bílý psík pobíhal mezi koly. Spatřiv otrhaného tuláka, dal se do štěkotu a trhal zuřivě motouzem, jímž byl uvázán.

Tulák obešel vůz, vyšel po kamenných schůdkách do domu a odtud do místnosti. Byla to vesnická zájezdní hospoda s nepokrytými stoly a podlahou špinavou a poplvanou, plná kouře a štiplavého zápachu. Sedělo zde několik hostů; pili kořalku a statně dýmali.

„Za šest bílý!“ poručil si Jozka.

Hostinský natáhl mlčky pravici a on vysázel mu na ni dvanáct haléřů. Hostinský nalil kořalky.

„Ale jděte si to vypít do síně!“ řekl.

Nebyl uražen, že ho nepokládají za hodna společnosti formanů v této špinavé krčmě. Vzal sklenici a vyšel. Sedl si na prázdný pivní sud, vytáhl z kapes a zpod kabátu zásoby a dal se do jídla, zapíjeje kyselost okurek příjemně pálicím nápojem.

Síň byla nečistá a vlhká, dlážděná rozpraskanými čedičovými tabulemi, mezi nimiž zely mezery naplněné slizkou špínou. Stálo tam několik sudů a beden po lahvích a vedle něho žlutá jarmárka s dvěma dírkovanými plechovými puklicemi. Ta upoutala na chvíli Jozkovu pozornost. Byly v ní patrně schovány pokrmy; možná že i kus salámu. Zkoumal situaci: vzaду z chodby vedla nízká vrátka na pustý dvorek a vyhlídku na ulici zamezoval pivovarský potah; dveře do šenkovny byly zavřeny... Natáhl volně ruku, nespouštěje pohledu ze vchodu do hospody, a zkoušel, je-li jarmárka otevřena. Nebyla a nepovolila, ani když vzal oběma rukama za latku dvířek. I dřívkem zkoušel, ale zámek byl dobrý. Nechal zbytečné námahy a věnoval se jídlu. Na policičce stál hnědý hliněný hrníček a i ten za jídla vzal a prohlédl. Byl však prázdný, i postavil jej zase na místo.

Dojedl a dopil, a přesvědčiv se ještě jednou, tentokráte již beze vší naděje na výsledek, o pevnosti jarmárky, volně vstal a donesl sklenici do místnosti. I tu sebral, pokud pro šero mohl, ze země a sirníků (plivátka zde nebylo) zbytky doutníků.

Pak vyšel a stanul na prahu síně.

Obrátil se ještě. Jeho zrak utkvěl znova na hliněném hrníčku.

„No... i hrnec... kdoví k čemu se nebude hodiť,“ prolétlo mu hlavou.

Rozhlédl se rychle, přiskočil k almárce, sebral hrníček a strčil pod kabát.

Pak vyšel na ulici. Hrníček dělal mu pod paží na kabátě bouli, ale to mu nevadilo.

Dal se směrem ke dvoru.

4.

Za dvorem táhne se cesta volně do kopce na dlouhý, široký hřbet, pokrytý nedávno pokosenými poli, jetelišti a řepkovými lány, a vine se jeho středem k západu. Červená kostrbatá polní cesta s vyježděnými kolejemi, vlhká a měkká, brzy mizí ve vyjetém úvoze a znova se objevuje mezi žlutí strnišťat a zelení mezí; ztrácí se na obzoru, vlévajíc svoji červen v černo starého lesa.

Na počátku svahu stojí polozbořená pazderna. Patří ke dvoru. Jozka v ní hodlal strávití noc. Ale když sem došel, byl nemile překvapen. Pazderna nebyla prázdná. Složili tam obilí a slisované masy žlutých stébel vykukovaly v rozcuchaných chomáčích děrami rozbitých tabulek. Kolem baráku obcházel strýc v placaté čepici a vysokých botách, líně a důkladně, jak již tak bývá krok polních hlídačů. Pokuřoval z dřevěňky.

Syčák vyplil se zlostně skrze zuby a zaklel. Slina padla mu na bosou nohu a on jal se ji otíratí o nohavici. Tento mechanický pohyb vyjadřoval příliš jasně duševní boj a přemýšlení, jež se v něm odehrávalo...

„Co teď?“

Do města se nevrátí. Zde ve vsi zůstatí není také možno; sedláci jsou divní hosti a psi jsou zlí. Nezbyvá než do Slapu. Ano, do lesa Slapu a vyspati se na jehličkách.

Postavil se na obě nohy a zlostně změřil hlídače. Strážce panského obilí měl ruce v kapsách a klidně si jej prohlížel.

„Co čumíš, dědku hloupej?“ osopil se Jozka na něj.

Ale strýc byl příliš rozšafný, aby mu stál syčák za odpověď. Obrátil se k němu bokem, bafnul dvakráte z dřevěňky a dal se v klidný pochod kolem baráku.

I tulák vykročil. — —

Došel na hřeben a stanul na chvíli.

V dálce před ním ležel Slap. Nad lesem zapadal krvavý kotouč slunce, vroubě vrcholky černých stromů mědí. Napravo hřbetu bylo široké údolí Jizery. Řeka teče pod svahem, není ji viděti; jen velikou továrnu na břehu s vysokým začazeným komínem a s mnoha okny, v nichž se obráželo zlato zapadajícího slunce. K továrně tulí se malé dělnické domky, bílé jako ze sloni, s červenými ozdobami nad okny a se zahrádkami, jichž zeleň se odráží od bělosti stěn a ocelového lesku břidlice na střechách. Za údolím zvedá se vrch; vysoký kopec s poli, stromovím, vesnicemi, baráčky a starou zvonici na něj přilepenými; pole, louky, háje a domky až nahoru, vysoko, kde dotýká se oblohy a bílých oblaků.

Šel ke Slapu. — — —

Pojednou z úvozu, několik kroků před ním, vystoupilo děvče.

Viděl ji již chvíli, již od lesa, jak mizela v hloubi vyjeté cesty a znovala se objevovala; ale nemohl ji pro dálku a šero rozeznati. Děvče bylo asi osmnáctileté; snad i mladší. Měla bosé, hrubé nohy, na krku žlutý šátek a byla rozcuchána. V ruce nesla modrý uzlík vyrobený z kapesníku.

Jal se ji prohlížeti, jak proti němu rázně kráčela... Kdo je to?... Byl na rozpacích. Celé vzezření ukazovalo tulačku, byla však příliš mladá a příliš málo rozedraná. Mohla to býti i děvče z vesnice.

Zastavil se.

„Kam deš, má milá?“

Děvče si jej změřilo od hlavy k patám. Ne opovržlivě, ale tak, prohlížeje si jej, jako by chtěla kupovati.

„Co je vám do toho?“ odsekla.

Postavil se proti ní do cesty, rozkročil široce nohy, ruce vstrčil do kapes a dal se do smíchu.

„Copak to neseš v uzlíku? — Dej taky!“

„A co mi tykáte?“ řekla.

Ano, nemýlil se. Tulačka to byla. Řekl mu to tento tón hlasu.

„Nono!... Hele, princeznu!“

„A co tu budu s váma stát?!“ řekla najednou. „Pusťte mě!“ Chtěla jej obejít, ale on se postavil do cesty, roztáhl ruce, a jak chtěla proklouznouti, objal ji.

„Pusťte!“ křikla.

Držel pevně.

„I sákra!“ rozesmál se, mačkaje jí boky a pod paží. „Jak vono by se chtělo taky práť! Takový hezký důče! — Tak co? Kam deš?“

„A co je vám do toho?“ řekla hrubě a vytrhla se mu z rukou. „Pusťte!“ Chtěl ji znovu chytiti, ale uskočila.

Najednou si na něco vzpomněl.

„Počkej!“ řekl. „Něco ti dám.“

Sáhl pod kabát a vyňal odsud hrníček. „Koukej!... Co?“

„To je toho!... Her nec,“ ušklíbala se opovržlivě.

„Chceš?“

„Co s hrncem?“

Trochu jej zarazilo toto uštěpačné odmítnutí. „Nechceš?“ ptal se udiveně.

„Ne.“

„Vopraudu?“

„No, ne. Co s ním?“ — Dala se do smíchu.

„No, dyš nechceš... já se s ním taky tahat nebudu... Koukej, co s ním udělám!“

Vzal hrníček za ucho, roztočil a vymrštil nad hlavu. — Hrníček letěl jako hnědá kulička vzhůru, prudce se otáčel a blýskal v paprscích zapadajícího slunce. Dívali se za ním, kloníce hlavy nazpátek. — Zdálo se, jako by se na okamžik ve výši zastavil. A vtom již střemhlav letěl dolů. Zase se točil a zase blýskal. Pak dopadl na cestu. Třesklo to tupým zvukem a hliněný hrníček roztránil se na sta malých střípků, jež se rozskočily po cestě a po polích.

„Máte to sílu!“ řekla.

„Vid!?... Dyš nechtěla... A kam deš vlastně?“

„...No... do města.“

„Do města?... A co tam?“

„Mám tam tetu.“
„Tetu?“
„No, ju.“
„A kerá je to?“
„...A vy jí stejně neznáte.“
„Bodejť! Dyk sem vodtámtaď.“
„A stejně neznáte,“ stála na svém.
„Tak kerou?... Aha, vidíš?... Nemáš žádnou, to bys řekla.“
„Bodejť!“ ušklíbla se.
„Nemáš.“
„Mám... a dybych neměla, co je komu po tom?“
„Tak co lžeš?... A do města taky nejdeš.“
„Tak kam du?“
„Pojď s sebou!“ řekl.
„A kam?“
„Do lesa.“
„Co v lese?“
„Vyspať se.“
„M, toť! V roští se popíchať!“ řekla zvysoka. „To dybych chtěla, támle je stoh.“
„Stoh?“ zeptal se.
„No, a jakej hezkej!... Jenže tam přecházel hajnej, ale juž tam nebude.“
„Chtěl jsem přespať v pazderně, ale hlídá tam.“
„Už dáuno. Složili tam ourodu.“
„Tak deš s sebou?“ řekl za chvíli.
„A kam?“
„Do stohu... Pod!“

Vyšel z úvozu mezi na pokosené pole. Děvče jej beze slova následovalo.

Sunula obratně nohy po strništi, pokládajíc před sebou prsty ostré zbytky stébel. Jozka toho nedovedl a strniště jej bodalo do nezvyklých chodidel. Zůstával pozadu.

Pak přišli na jeteliště a on mohl obrátiti pozornost od bolestné chůze na svoji družku. Ne hezká, ne ošklivá, jak již tak holky

bývají, ale kyprá, opálená — a jaksi příliš čistá. Modrá kartonová sukně byla nedávno praná a v červené kazajce byla jen jedna díra — pod paží a pak ještě jedna, docela malá, na lokti. Má pěkná ramena a rozčuchané vlasy se lesknou blednoucím sluncem. A co to má v uzlíku? — Chtěl se dát do řešení záhady, když vtom byla jeho pozornost obrácena jinam. Na prstě zatřpytilo se jí cosi duhovými barvami... Skutečně!... Prsten!... Blýskavý mosazný kroužek s velikým kamenem ze skla.

„Ty seš ňáká...!“ řekl. „Prsten!“

Neodpověděla.

Učinil několik kroků a octl se jí po boku.

„A kerá ty seš?“ zeptal se, ze strany si ji prohlížeje.

„Já su z hor.“

Vzal ji kolem pasu. Děvče se po něm ani neobrátilo.

„Taková mladá a hezká. — To chodiš prosit?“

„Ne.“

„A co seš teda?“

„Byla sem na statku.“

„Ve žních... To máš peníze, že?“

„Nemám.“

„Ne? Tos utratila.“

„Ani sem neměla.“

„A jak to?“

„No... nedali mně.“

„A proč?... A u sedlákas byla?“ ptal se udiveně.

„Byla.“

„A že nemáš peněz?“

„Nemám. To máš tak. Já su sirotek a už sem tam vodmalička. Ani nevím kale, jak to se mnou je. Dali mě tam až vodkadsí z Prahy. Dávají mně peníze na ouřad, na knížku.“

Utkvěl na ní zrakem... Co je živ, takové řeči neslyšel.

„Na knížku?“ slabikoval.

„Ju.“

„Hm... to ti pomůže! Knížka!“

„Pomůžte.“

„A jak, dyž nemáš?“

„Budu mít, až se budu udávat.“

„A budeš se?“

„Toť. Mám tam juž moc desítek. Eště rád něhdo přide. Ze statku hoch. Budu selka,“ řekla pyšně.

„A proč chodiš světem?... Vyhnali tě?“

„Nevyhnali. Sama sem utekla.“

„Práli tě... že?“

„O ne. Hospodáři sou hodný.“

„A pročs utekla?“

„A tak. Chtělo se mi.“

Tulákova zvědavost stoupala. Pustil její pás a jal se na ni nedůvěřivě hleděti.

„A co budeš teď dělat?“ ptal se.

„Nic. Šak já se zase na zejmu vrátím.“

„A vemou tě?“

„Toť se zná. Eště rádi. Potřebujou. Už dvakrát sem utekla. Dycky po žních. To není tak moc v hospodářství co dělat a dobytek, to juž něhdo vobstará. Popervy to sem byla jen asi tři tejdňe na pryči, to sem to eště tak neznala, ale vloni sem se vrátila až k samotnejm Vánocům. Bylo hezky a teplo.“

„A co říkali?“

„To víš. Bili mě.“

„Bili?“

„No, a jak!... Hospodář mi až ucho naterh... no, koukej!... a hospodyně taky tloukla... až sem z toho tři dny proležala. Píchalo mě u zádech a nohu sem měla taky nekalou... ještě na jaře sem nemohla jaksepatří chodit...“

„To sou neřádi!“ politoval ji.

„Nejsou. To voni sou hospodáři hodný. Dopa by nebil, dyž jim uteču?“ —

„A co děláš, dyž seš pryč?“ ptal se po chvíli.

„To já si vezmu sebou šaty a vobuj a to prodám... a pak si vyprosím.“

„A máš nějaký peníze?“

„A poudám ti, že nemám,“ odpověděla již mrzutě.

Nemohl si to dobře srovnati v hlavě, jak to s tím děvčetem vlastně je.

„A to tě budou zase práť, až se vrátíš?“

„Aťsi perou. Zase jim uteču.“

„A nebojíš se?“

„To víš, že se bojím,“ řekla. — Ale její hlas toho neprozrazoval.

Přešli jetelové pole a dostali se opět na strniště. Bylo to již ne- daleko cíle a stoh bylo již viděti. Prohlížel si její lýtka a bílou plet v trhlíně červené blůzy. Díval se jí na ruku, v níž se klátil modrý uzlík a na prstýnek s velkým drahokamem.

„Jak ti říkají?“ zeptal se.

„Paulína... A jak tobě?“

„Jozu.“ — —

Došli ke stohu.

Zešeřilo se již a slunce zapadlo za stromy Slapu, dávajíc jen slabým odleskem v korunách tušiti, že zde ještě nedávno bylo. Nad krajinou rozestřel se večer. Kontury věcí bylo možno zblízka ještě postřehnouti, jen dálky, obestřené jemným závojem soumraku, byly neurčité. Před nimi zvedal se Slap, po obou stranách údolí modré kopce. V továrně u Jizery rozsvítili a sta jasně bílých očí třepetalo se do šerého večera. Bylo ticho, bezvětří.

Zastavili se a Jozka se jal znaleckým okem prohlížeti stoh. Byl hezký, velký, nedávno vystavěný a sláma nebyla ještě příliš ulehlá. Obešel jej.

Pak se obrátil, vzal děvče kolem pasu a zadíval se na krajinu.

„Je to tady hezký, vid', Paulíno!... Koukej, támle jak továrna svítí... jako vočíčka“ —

Vzal ji oběma rukama do náručí a přitiskl na sebe. Nebránila se a dívala se mu klidně do očí... Ale najednou jí zornice zazářily ostrým leskem a proud trhavých jisker prolétl tělem. Beze slova vrhla se mu do náručí, objala mu krk a jala se jej vášnivě líbat. — — —

Soumrak ukládal se na zemi, houstl a zastíral předměty. V oknech továrny za řekou míhalo se sta malých, třepotajících se světýlek. Pak

seděli na zemi u paty stohu, opření zády o slámu. On se usmíval, ona dívala se tupě do prázdna.

„Tak co? Pudem spat?“ zeptal se po chvíli.

„Pudem,“ řekla bezbarvým hlasem.

Líně vstal, pozdvihuje se rukama od země. Jal se znovu prohlížeti stoh. Ale jen tak, bez myšlenek, aby něco dělal.

„Kde?“

Neodpověděla. Vstala, sklepávajíc slámu ze sukni. Šla pomalu za ním.

„Tak pod!“ řekl... Usmál se na ni, ale ona nezměnila výrazu v tváři.

Shýbl se k zemi a vytrhl ve výši lokte hrst slámy. Do otvoru vsunul nohu a vystoupil, zadržuje se nahoře stébel.

„Zadrž mě!“ — obrátil se dolů.

Děvče se mu opřelo oběma rukama o kříž a on v této vratké pozici jal se shora vytrhávati hrsti slámy a házeti ji za sebe.

„Počkej!“ volala na něho rudá v tváři. „Počkej, dyk tě pustím!“ Jen se smál, zápasil se stohem, trhal a házel na zemi a na Pavlinu a do jejích vlasů, již plných osin a drobných stébel.

„Pusť mě!“ křikl, uchopil se rukama vydlabaného nahoře otvoru — a vyhoupl se vzhůru.

Sedl tam v dřep a pokračoval v práci. Zarýval se hloub a hlouběji, část těla po části mizely v nitru stohu a náruče slámy stále dopadaly, kupíce se dole ve velikou, rozcuchanou hromadu. Pak bylo již jen nohy viděti, pak ničeho, ale stoh chrtil z černého otvoru nové žlutavé hromady a z nitra ozýval se smích.

„To bude pokoj!“ zněl tlumený jeho hlas, „jako pro hrabata... Při-plácej dole trochu slámy ke stohu, Paulíno, ať nihdo nepozná!“

I ona se dala do práce a shůry padaly jí do vlasů a za krk úlomky stébel a obilní prach. Pak přestala sláma padati. Obrátila zraky vzhůru. Z kulatého, černého otvoru vykukovala jeho hlava, směřící se a s vy-ceněnými zuby. *I ona se usmála* a podívala se do neurčitých obrysů jeho obličeje. Jozka rozesmál se hlasitě a její oči se v šeru zaleskly.

„Tak polez!“ křikl na ni podávaje jí ruce. Vsunula nohu v malý otvor, povyskočila a dosáhla jeho rukou. Táhl ji vzhůru a ona přidržovala